

Alfred DUBICKI
Polskie Towarzystwo Geofizyczne

**70 LAT
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOFIZYCZNEGO
(1947-2017)**

**70 YEARS
OF THE POLISH SOCIETY OF GEOPHYSICS
(1947-2017)**

Rozproszone po II wojnie światowej polskie środowisko naukowe klimatologów, meteorologów, fizyków atmosfery, hydrologów i oceanologów oraz przedstawicieli pokrewnych nauk odczuwało głęboką potrzebę wspólnego działania. Panował powszechny pogląd o potrzebie powołania organizacji umożliwiającej dostęp do bezpośrednich kontaktów naukowych i spotkań na szerszym forum ludzi pracujących w różnych instytucjach, uczelniach i organizacjach naukowych z zakresu wymienionych i bliskim im dyscyplin.

Potrzeby tej nie spełniało elitarne, powołane w latach dwudziestych 20. wieku, Towarzystwem Geofizyków w Warszawie, reaktywowane po wojnie jako Polskie Towarzystwo Geofizyków. Ze względu na brak aktywności zostało ono rozwiązane przez PAN w roku 1963. Należy więc podkreślić, że obecne Polskie Towarzystwo Geofizyczne nie jest jego kontynuatorem i mimo podobieństwa nazwy nie powinno być z nim utożsamiane.

Inicjatywa powołania nowej organizacji wyszła od profesora SGGW w Warszawie Stanisława Turczynowicza, Dziekana Wydziału Rolnego. Inicjatywa profesora znalazła mocne wsparcie środowiska naukowego i już 25 X 1947 r. odbyło się walne zgromadzenie, w którym uczestniczyło 19 członków-założycieli. Byli to: dr Leonard Bartnicki, inż. Artur Born, prof. dr Władysław

Gorczyński, doc. dr Romuald Gumiński, inż. Zbigniew Kajetanowicz, mgr Cyprian Kolago, prof. dr Aleksander Kosiba, prof. dr Stanisław Leszczycki, mgr Franciszek Liana, dr Stanisław Milata, doc. Anianasz Rojecki, prof. dr Eugeniusz Romer, prof. dr inż. Włodzimierz Roniewicz, dr Adam Schmuck, prof. dr Władysław Smosarski, mgr Waclaw Wiszniewski, prof. dr August Zierhoffer, dr Stanisław Zych, prof. dr Stanisław Turczynowicz. W walnym zgromadzeniu uczestniczył także Zdzisław Mikulski – wówczas student Politechniki Warszawskiej. Wszyscy wymienieni członkowie założyciele byli później uznawani, wybitnymi autorytetami naukowymi.

W dniu 25 października 1947 roku powstało Polskie Towarzystwo Meteorologiczne i Hydrologiczne. Było to ważne wydarzenie, ponieważ powołanie Towarzystwa spełniło oczekiwania środowiska naukowego. W opracowanym *ad hoc* programie znalazły się następujące zagadnienia :

- udział w organizacji studiów wyższych z zakresu meteorologii, klimatologii i hydrologii,
- utworzenie własnego wydawnictwa,
- opracowanie polskiego słownictwa meteorologicznego,
- szeroka popularyzacja wiedzy meteorologicznej i hydrologicznej.

Pierwszym Prezesem Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego (PTMiH) został profesor Uniwersytetu Warszawskiego, wówczas wice-minister spraw zagranicznych, Stanisław Leszczycki; wybitny uczonek, jeden z największych geografów polskich, późniejszy przewodniczący Międzynarodowej Unii Geograficznej. Prezesem był przez 3 lata (1947-1950).

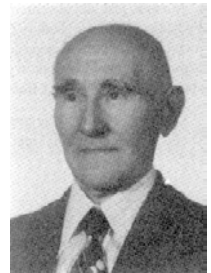
Fot. 1. Stanisław Leszczycki

Fot. 2. Edward Stenz

Fot. 3. Julian Lambor

Fot. 4. Stanisław Zych

Następnie funkcję prezesa Towarzystwa pełnili:

Edward Stenz (1951-1955) – profesor Uniwersytetu Warszawskiego, uczonek z dziedziny geofizyki, organizator badań naukowych i popularyzator nauki, założyciel Obserwatorium Wysokogórskiego na Kasprowym Wierchu, uczestnik prac Komitetu Geofizyki PAN.

Julian L a m b o r (1956-1967) – profesor Politechniki Warszawskiej, hydrolog i hydrotechnik, specjalista z dziedziny gospodarki wodnej, budownictwa wodnego i prognozy odpływu wód.

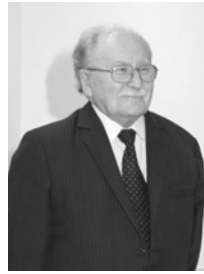
Stanisław Z y c h (1968-1976) – profesor Uniwersytetu Łódzkiego, klimatolog i biometeorolog, badacz klimatu obszarów zurbanizowanych. Zasłużony działacz Towarzystwa, w którym pełnił wiele funkcji.

Fot. 5. Marian
Molga

Fot. 6. Edward
Michna

Fot. 7. Alfred
Dubicki

Fot. 8. Rajmund
Przybylak

Marian Molga (1977-1980) – profesor IMGW i Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu, agrometeorolog, krzewiciel badań z zakresu agrometeorologii, agrohydrologii i fenologii, organizator obserwacji meteorologicznych i fenologicznych. Ceniony nauczyciel akademicki.

Edward Michna (1980-1983). – profesor UMCS w Lublinie, klimatolog, ekspert stosunków klimatycznych Polski Południowo-Wschodniej.

Alfred Dubicki (1984-2017) – dyrektor Oddziału Wrocławskiego IMGW (1977-2010), hydrolog, specjalista z zakresu wielkich wód, zasobów wodnych, gospodarki wodnej i żeglugi śródlądowej¹.

Rajmund Przybylak (2017-) profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, klimatolog, specjalista z dziedziny badań klimatu polarnego i współczesnych zmian klimatycznych.

Wraz z powołaniem Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego i Zarządu Głównego rozszerzała się działalność Towarzystwa na obszar kraju. Zaczęły powstawać oddziały terenowe PTMiH/PTGeof.:

1.	1948	Pomorski (Toruń)	prof. Władysław Gorczyński
2.	1948	Wrocławski	prof. Aleksander Kosiba
3.	1948	Krakowski	prof. Władysław Milata
4.	1949	Bałtycki (Gdynia/Gdańsk)	prof. Witold Tubielewicz

¹ Patrz str. ...

5.	1952	Warszawski	doc. Romuald Gumiński
6.	1956	Lubelski	prof. Włodzimierz Zinkiewicz
7.	1958	Poznański	doc. Józef Bajerlein
8.	1963	Łódzki	prof. Stanisław Zych
9.	1974	Katowicki	dr Andrzej Kruczała
10.	1999	Fizyki Wnętrza Ziemi i Przestrzeni Okołoziemskiej (Warszawa)	dr Iwona Stanisławska
11.	2006	Sekcja Meteorologii – Zarząd Główny, Europejskie Towarzystwo Meteorologiczne	prof. Joanna Wibig

W strukturze organizacyjnej Towarzystwa niedługi czas trwało Koło Oddziału Pomorskiego w Szczecinie, utworzone w roku 1949. W roku 1986, ze względu na zaprzestanie działalności, zlikwidowano Oddział PTGeof. w Słupsku. Sekcje Meteorologii i Hydrologii powołane we Wrocławskim Oddziale PTGeof. w 1983 zaniechały swojej działalności pod koniec lat 1980. Sekcję Fizyki Litosfery i Przestrzeni Okołoziemskiej, powołaną przy Oddziale Warszawskim w 1984 r. z przewodniczącym doc. Stanisławem Michnowskim, wyłączono w roku 1998 z tego oddziału. Decyzją Zarządu Głównego z 1998 r. sekcję tę przekształcono w samodzielny oddział Towarzystwa. Zarząd tego oddziału ukonstytuował się 15 XII 1999.

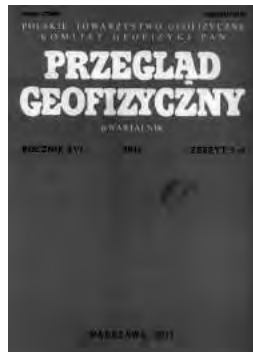
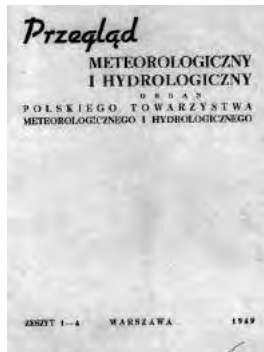
Polskie Towarzystwo Meteorologiczne i Hydrologiczne pod swoją pierwotną nazwą funkcjonowało przez 20 lat (1947-1966). Nasi wielcy poprzednicy, zwłaszcza profesorowie J. Lambor, E. Stenz, S. Zych, R. Gumiński i inni uznali za potrzebne rozszerzenie problematyki badawczej. W roku 1966 na Walnym Zgromadzeniu podjęto uchwałę o zmianie nazwy Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego na Polskie Towarzystwo Geofizyczne. Stopniowo rozszerzano problematykę badawczą o tematykę związaną z geofizyką i jej związkach ze środowiskiem przyrodniczym.

„Polskie Towarzystwo Geofizyczne, zgodnie z §7 Statutu, jest stowarzyszeniem naukowym, a jego głównym celem (§10) jest oddziaływanie na rozwój nauk geofizycznych i ich zastosowań oraz krzewienie i popularyzacja tych nauk wśród ogółu społeczeństwa poprzez: prowadzenie badań i studiów, organizowanie i udział w wyprawach naukowych, organizowanie konferencji, zjazdów naukowych i posiedzeń naukowych, organizowanie konkursów naukowych i przyznawanie nagród, wydawanie prac naukowych i własnego czasopisma naukowego. Krzewienie nauk wszelkimi innymi sposobami, w tym w ramach współpracy z zagranicą”.

Mimo ogromu zadań, na pierwsze miejsce wprowadzono te z ramowego programu Towarzystwa z roku 1947. Szczególnie ważna na tym etapie była pomoc i udział w organizacji studiów wyższych. Oczekiwano wręcz udziału Towarzystwa w organizacji studiów z zakresu meteorologii, klimatologii, hydrologii, oceanologii i nauk pokrewnych. Wkrótce, zgodnie z oczekiwaniami, studia w tych specjalnościach

znalazły się na kierunkach geograficznych Uniwersytetów we Wrocławiu, Warszawie, Toruniu, Krakowie, Lublinie i Łodzi. Kierunki tych studiów organizowano systematycznie na innych uczelniach, także uczelniach technicznych. Problem nauczania meteorologii i klimatologii oraz hydrologii był aktualny również w latach późniejszych. W roku 1994 nauczanie meteorologii w szkołach wyższych było przedmiotem specjalnie zorganizowanej konferencji.

Kolejnym priorytetowym zadaniem, ustalonym do realizacji na Walnym Zgromadzeniu w 1947 r., było **utworzenie własnego wydawnictwa**. Po uzgodnieniu w 1948 r. tytułu czasopisma *Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny* redagowanie i wydawanie czasopisma rozpoczął pierwszy redaktor naczelny Władysław Górczyński, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Fot. 9. Okładki *Przeglądu*: pierwszego zeszytu 1-4/1949 i obecna (od roku 1980)

Fot. 10. Władysław Górczyński

Fot. 11. Anianasz Rojecki

W roku 1949, po rezygnacji W. Gorczyńskiego kolejnym redaktorem naczelnym został E. Stenz, który równocześnie sprawował funkcję prezesa Towarzystwa. Mimo trudności ukazywały się kolejne zeszyty *Przeglądu*. Bogaty był dział *Przegląd Wydawnictw*. Większość artykułów miała charakter przypadkowy, ale zdarzały się też poważne prace oryginalne. W roku 1952 powołano redaktorów działowych (tematycznych), których zadaniem było utrzymanie wysokiego poziomu kwartalnika.

Byli to: Władysław Parczewski (meteorologia dynamiczna i synoptyczna), Romuald Gumiński i Stanisław Zych (meteorologia ogólna i klimatologia), Julian Lambor i Zdzisław Mikulski (hydrologia), Ananiasz Rojecki (oceanografia i bibliografia). W roku 1956 tytuł kwartalnika *Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny* decyzją Zarządu Głównego Towarzystwa zmieniono na *Przegląd Geofizyczny* (fot. 9).

Redaktorami naczelnymi czasopisma kolejno byli :

- prof. Władysław Gorczyński (1948-1950),
- prof. Edward Stenz (1950-1954),
- prof. Ananiasz Rojecki (1955-1974),
- prof. Marian Molga (1974-1980),
- prof. Zdzisław Mikulski (1980-2010),
- dr Ewa Bogdanowicz (2010-2017),
- prof. Zbigniew Czechowski (2017-).

Należy zwrócić uwagę, że po początkowym okresie względnie częstych zmian na stanowisku redaktora naczelnego, na długie lata ster redakcji przejęli A. Rojecki (19 lat) i Z. Mikulski (30 lat), kształtując charakter czasopisma. Stabilizacja głównych stanowisk redakcyjnych była gwarantem utrzymania poziomu naukowego i kierunku merytorycznego. *Przegląd Geofizyczny* od początku utrzymywał wysoki poziom naukowy, w którym swoje miejsce zajmowała wymiana myśli naukowej, a także wyniki dyskusji dotyczącej praktycznego wykorzystania badań w zakresie meteorologii i hydrologii w różnych dziedzinach gospodarki. Publikowano także artykuły z zakresu historii nauki. Czasopismo zawiera dział recenzji, kronikę naukową i informacje o działalności Towarzystwa.

Przegląd Geofizyczny jest znany również poza granicami kraju. W ramach wymiany międzynarodowej jest on wysyłany do wielu odbiorców zagranicznych. Wysoki poziom naukowy czasopisma to niewątpliwa zasługa wieloletniego redaktora naczelnego prof. Zdzisława Mikulskiego, który z pasją kierował redakcją przez 30 lat (1980-2010). Nadał czasopismu obecną postać, uporządkował działy, zabiegał o interesujące materiały i sprowadzał z wydawnictw zagranicznych egzemplarze recenzyjne książek z szeroko rozumianej geofizyki. Przywiązywał dużą wagę do artykułów dotyczących historii nauki i zagadnień języka naukowego. Z. Mikulski był inżynierem hydrologiem, związanym z Uniwersytetem Warszawskim, twórcą i pierwszym dziekanem pierwszego w Polsce uniwersyteckiego Wydziału Geografii.

Fot.12. Zdzisław Mikulski

Fot. 13. Urszula Kossowska-Cezak

Niewątpliwy wpływ na poziom formalny czasopisma i staranne przygotowanie artykułów miała oddana 38-letnia (1980-2017) praca sekretarza naukowego, następnie zastępcy redaktora naczelnego i redaktora językowego dr Urszuli Kossowskiej-Cezak. Jest ona geografem klimatologiem z Uniwersytetu Warszawskiego. Jest również redaktorem i współredaktorem opracowań monograficznych będących pokłosiem konferencji organizowanych przez Towarzystwo.

Do utrzymania poziomu czasopisma, terminowego jego wydawania, a przede wszystkim zmiany wydawcy, co znacznie obniżyło koszty druku, przyczynił się pracujący od kilkunastu lat dr Michał Osowiec, również geograf z Uniwersytetu Warszawskiego.

Równoległe z komitetem redakcyjnym swoją działalność prowadzi organ doradczo-organizacyjny – Rada Redakcyjna, w skład której wchodzi wybitni pracownicy nauki i znawcy problematyki wydawniczej. Długoletnim przewodniczącym Rady Redakcyjnej był prof. Zdzisław Kaczmarek (1981-2008).

Fot.14. Zdzisław
Kaczmarek

Fot. 15. Marek Grad

Funkcję tę sprawował przez 27 lat. Wybitny uczony, hydrolog, członek rzeczywisty PAN, przedstawiciel Polski w Międzynarodowej Dekadzie Hydrologicznej UNESCO i Międzynarodowym Programie Hydrologicznym UNESCO. Pełnił różne funkcje m.in. we władzach państwowych i PAN.

Kolejnym przewodniczącym Rady Redakcyjnej jest prof. Marek Grad. To jemu Towarzystwo obecnie zawdzięcza wiele niezbędnych zmian organizacyjnych w Radzie i Komitecie redakcyjnym. Do Rady Redakcyjnej powołano 5 polskojęzycznych uczonych z zagranicznych ośrodków naukowych reprezentujących wymienione dziedziny naukowe:

- prof. Wojciech Grabowski – NCAR, Boulder, Kolorado USA; geofizyka, dynamika płynów i fizyka chmur, modelowanie matematyczne, konwekcja, turbulencja, rola chmur w systemie klimatycznym;

- dr Jacek Majorowicz – University of Alberta, Kanada; geofizyka, geotermia, strumień ciepła, modelowanie rozkładu temperatury we wnętrzu Ziemi;

- prof. Andrzej Kijko – University of Pretoria, RPA; geofizyka, sejsmologia górnicza, techniki numeryczne i obliczeniowe, zastosowanie metod statystycznych;

- prof. Wojciech Krajewski – University of Iowa, USA; hydrologia, prognozowanie powodzi, numeryczne modelowanie procesów hydrologicznych, radarowe i satelitarne oceny opadów, zastosowanie informatyki w hydrologii;

- prof. Kazimierz Adamowski – University of Ottawa, Kanada; hydrologia, analiza powodzi regionalnych, modelowanie opadów, efekty globalnego ocieplenia w hydrologii.

Sztandarowa działalność wydawnicza prowadzona przez Towarzystwo za pośrednictwem *Przeglądu Geofizycznego*, będąca formą kontaktu PTGeof. ze światem i krajowym środowiskiem naukowym, jest stale usprawniana i unowocześniana. Od roku 2015 *Przegląd Geofizyczny* jest integralnie wydawany w wersji papierowej i cyfrowej. W wersji wyłącznie internetowej będzie wydawany już od roku 2018.

Obecnie w skład Rady Redakcyjnej wchodzi oprócz wyżej wymienionych:

- prof. Marek Grad – przewodniczący – Uniwersytet Warszawski,

- prof. Jerzy Jaworski – emerytowany prof. IMGW,

- prof. Maciej Sadowski – IOŚ, Warszawa,

- dr inż. Przemysław Łagodzki – dyrektor IMGW, Warszawa.

Ponadto Członkami Honorowymi Rady Redakcyjnej są: prof. Krzysztof Haman – Uniwersytet Warszawski, prof. Janusz Pażyński – PAN i prof. Roman Teisseyre – PAN.

Komitet Redakcyjny stanowią: prof. Zbigniew Czechowski – redaktor naczelny, dr Urszula Kossowska-Cezak – sekretarz naukowy, redaktor językowy, prof. Marek Grad, prof. Janusz Borkowski, prof. Janina Trepieńska – redaktorzy działowi oraz dr Michał Osowiec – sekretarz redakcji.

Dokonane zmiany personalne oraz wydawnicze przyniosły znaczną poprawę oceny punktowej czasopisma. Niestety, wciąż ograniczona dotacja Ministerstwa

Nauki i Szkolnictwa Wyższego sprawia, że wydawanie *Przeglądu Geofizycznego* jest coraz trudniejsze.

Równoległe z działalnością wydawniczą, którą traktowano jako narzędzie najwyższej wagi, upowszechnianiem nauki i kontaktami z ośrodkami naukowymi, Towarzystwo organizowało **badania terenowe, zjazdy naukowe, sympozja, konferencje i seminaria. Wykonywano opracowania naukowe, opinie i ekspertyzy.** Prowadzono współpracę z uczelniami i instytutami badawczymi, wspierano udział swoich członków w wyprawach naukowych. Nabrały tempa badania naukowe. Na zamówienie organizacji państwowych, gospodarczych, społecznych i naukowych wykonywano opinie, ekspertyzy i recenzje. Członkowie Towarzystwa uczestniczyli w licznych wyprawach naukowych, m.in. na Spitsbergen, Antarktydę, a także do Wietnamu, Tybetu, Mongolii, Syberii, Azji Wschodniej i Afryki. Zarząd Główny oraz oddziały terenowe organizują sympozja i konferencje naukowe krajowe i o charakterze międzynarodowym. Od początku istnienia **Polskie Towarzystwo Geofizyczne zorganizowało ok. 80 różnego rodzaju konferencji oraz kilka tysięcy spotkań seminaryjnych w oddziałach.** Już w roku 1952 odbył się w Warszawie, zorganizowany przez prof. E. Stenza, zjazd poświęcony problematyce susz w Polsce. Było to ważne spotkanie z punktu widzenia deficytu wody w naszym kraju. W 1953 r. w Zakopanem odbył się II zjazd Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego. Dotyczył on problemów powodzi, ich zasięgu i wyrządzonych strat. W wystąpieniach nawiązywano do katastrofalnej powodzi na Wiśle i jej dopływach w 1934 r. Dyskutowano nad zabezpieczeniem powodziowym i przewidywaniem powodzi. Problematyka badań z zakresu oceanologii była dyskutowana na konferencji, która odbyła się w 1956 r w Sopocie.

Dużo miejsca poświęcano problemom biometeorologii i bioklimatologii. Oprócz badań terenowych zorganizowano wiele konferencji i sesji naukowych. Znacząca część prac i spotkań naukowych wynikała z zapotrzebowania Uzdrawisk Polskich. Kontynuowano rozpoczętą wcześniej współpracę z Instytutem Balneologii w Poznaniu, z Polskim Towarzystwem Balneoklimatycznym, Bioklimatologii i Medycyny Fizycznej, a także Poznańskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk. To szczególne zainteresowanie biometeorologią i bioklimatologią Uzdrawisk Polskich sprawiło, że problemy te stały się okresowo głównymi kierunkami działalności Towarzystwa. **Od 1954 r. konferencje dotyczące biometeorologii i bioklimatologii organizowano cyklicznie, co 2-3 lata.** Odbywały się one w różnych miejscowościach uzdrowskich, m.in. Inowrocławiu (1954), Łądku Zdroju (1956), Ciechocinku (1958), Szczawnie Zdroju (1960), Poznaniu (1970 i 1973), Łodzi (1971). W roku 1960 odbył się zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Meteorologiczne i Hydrologiczne VI Zjazd Balneoklimatyczny oraz dwie konferencje o tej tematyce. Szczególną aktywność w dziedzinie biometeorologii i bioklimatologii w tym czasie wykazała prof. Teresa Kozłowska-Szczęsna.

Komisja nagród Zarządu Głównego, w uznaniu zasług, wyróżniła ją nagrodą Towarzystwa I stopnia. Znaczący wkład w badanie klimatu miast wniósł Oddział PTGeof. w Łodzi, który w latach 1962-1978 wykonał opinie i ekspertyzy dotyczące 13 miejscowości, m.in. Krynicy, Świnoujścia, Łukęcina, Łagowa, Lipy, Celejowa, Krasnobrodu, Sokolników-Las i Celestynowa. Wykonano prace o podobnym charakterze dotyczące Łodzi, Beskidu Śląskiego, obszaru Ustroń-Wisła-Szczyrk oraz zagospodarowania zbiornika w Brzegach. Oddział Łódzki był także współorganizatorem ogólnopolskich konferencji **Problemy bioklimatologiczne a ochrona sił człowieka (1971) oraz Klimat i bioklimat miast (1992)**. Ten poważny dorobek naukowy jest zasługą wysiłku prof. S. Zycha i kierowanego przez niego zespołu. Wyniki przeprowadzonych badań i zebranych materiałów źródłowych posłużyły do opracowania i opublikowania serii monografii biometeorologicznych uzdrowisk i rejonów rekreacyjnych na terenie kraju.

W roku 1970 Zarząd Główny Towarzystwa był współorganizatorem III krajowego sympozjum **Biometeorologia i sport**.

Okres do roku 1990 w działalności Towarzystwa zapisał się jako wyjątkowo aktywny, w którym **wykonano wiele prac z meteorologii, klimatologii i gospodarki wodnej na zlecenie**. Pozwoliło to zgromadzić środki finansowe i przeznaczyć je na nagrody naukowe Polskiego Towarzystwa Geofizycznego. **W roku 1961 Zarząd Główny ustanawiał nagrody naukowe dla samodzielnej i pomocniczej kadry naukowej oraz autorów o wyróżniających się pracach dyplomowych z zakresu nauk geofizycznych**. Do roku 2000 Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Geofizycznego przyznał 34 nagrody, w tym : 14 – I stopnia, 8 – II stopnia i 12 – III stopnia. Przyznano również dwie nagrody dla dyplomantów. Jedną z pierwszych przyznanych nagród w zakresie biometeorologii i bioklimatologii otrzymała prof. Teresa Kozłowska-Szczęsna, z zakresu oceanologii prof. Zygmunt Kowalik, a z dziedziny hydrologii prof. Maria Ozga-Zielińska.

Ustanowiona została również nagroda naukowa im. profesora Mariana Molgi wybitnego agrometeorologa. Nagroda powstała przy Zarządzie Głównym PTGeof. w roku 1981 z fundacji doc. Zofii Pieślak-Molgi. Fundusz nagród tworzyły odsetki w wysokości 6,5% od kwoty 250 tysięcy złotych. Przyznawano co dwa lata dwie równorzędne nagrody, jedną dla autora Polaka, drugą dla cudzoziemca. Nagrodę tę w roku 1983 otrzymał szwajcarski uczony Werner Luder za pracę *Ermittlung aufgrund Ernte Gelegenheiten das Verlust risikos aufgrund von Klimadaten*. Dwukrotnie laureatem nagrody został prof. Andrzej Kędziora: w roku 1985 za pracę *Metoda wyznaczania krzywej ph z fizykowodnymi cechami utworu glebowego* oraz 1999 za pracę zespołową (A. Kędziora, J. Olejnik, J. Kapuściński) pt. *Impact of landscape structure on heat and water balance*. Dwukrotnym laureatem nagrody prof. M. Molgi został również prof. Jerzy Jaworski, m.in. za pracę pt. *Estimation of Areal Evapotranspiration*.

Nagrody PTGeof. za prace naukowo-badawcze i organizacyjne zostały przyznane w latach 1960-2000 następującym osobom:

Nagrody **I stopnia** (14): prof. Teresa Kozłowska-Szczęсна (1961), prof. Zbigniew Kowalik (1975), prof. Maria Ozga-Zielińska (1975), prof. Władysław Parczewski (1980), prof. Janusz Paszyński (1980), prof. Edward Michna (1984), prof. Aleksander Majewski (1986), doc. Jerzy Michalczewski (1986), prof. Zdzisław Mikulski (1988), prof. Wojciech Warakomski (1988), prof. Jerzy Jaworski (1991), prof. Juliusz Stachy (1991), dr Waldemar Kraiński (1994), prof. Andrzej Kędziora (1996);

Nagrody **II stopnia** (8): prof. Jerzy Punzet (1980), prof. Sabina Tyczka (1980), prof. Stanisław Bac (1986), prof. Julian Wołoszyn (1988), prof. Czesław Garbalewski (1988), doc. Włodzimierz Meyer (1988), mgr Maria Wodzińska (1991), prof. Mirosław Miętus (2000);

Nagrody **III stopnia** (12): dr Zygmunt Maksymiuk (1980), prof. Barbara Obrębska-Starkłowa (1980), dr Jerzy Ludwik Pyka (1981), Alicja Tłalka (1984), prof. Maciej Sadowski (1984), prof. Marek Gregorczyk (1984), dr Sławomir Maj (1984), prof. Maria Horawska (1984), doc. Stanisław Juniewicz (1986), dr Anna Trzosińska (1986), prof. Zbigniew Kłos (1988), Jan Kanarek (2000).

Nagrody PTGeof. im. prof. Mariana Molgi (7): Werner Luder (1983), prof. Andrzej Kędziora (1985, 1991), Janusz Olejnik (1985), Janusz Kapuściński (1985), prof. Jerzy Jaworski (1987, 1999).

Nagradzanie pracowników nauki było, z jednej strony, pewnego rodzaju podziękowaniem za osiągnięcia naukowe, z drugiej zaś elementem mobilizującym do działania w zakresie organizacji spotkań naukowych, będących szeroką formą popularyzacji wiedzy w społeczeństwie. Przykładem mogą być lata 1998-2000, w których były organizowane po 4 konferencje naukowe. Kilkakrotnie częściej niż w latach 1980. były organizowane spotkania seminaryjne w oddziałach. Towarzystwo naukowe działa interdyscyplinarnie, łącząc ludzi z różnych lokalnych środowisk naukowych i zawodowych.

Działanie Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, pomimo dużego zaangażowania w problematykę biometeorologii i bioklimatologii oraz realizację zleceń, nie słabło również w innych dziedzinach nauk geofizycznych, takich jak: **meteorologia i klimatologia, hydrologia i gospodarka wodna, oceanologia**. Szczególną uwagę Zarząd Główny zwraca na organizowanie konferencji i zjazdów naukowych. W organizacji konferencji o zasięgu krajowym i międzynarodowym dużą aktywność wykazują oddziały terenowe. Wyjątkowe były lata, w których nie było konferencji, ale zdarzały się takie, w których było kilka. Odbywały się one na obszarze całego kraju. Warto wymienić kilka z nich:

- Metody badań w dziedzinie hydrologii i meteorologii (1966),
- Sympozjum – Polskie wyprawy na Spitsbergen (1972),
- Sesja naukowa poświęcona Henrykowi Arctowskiemu w 100-lecie jego urodzin (1973),

- Klimatologia w służbie gospodarki narodowej (1974),
- Rola hydrologii w rozwoju gospodarczym Polski Niepodległej (1979),
- Udział nauki polskiej w Światowym Programie Klimatycznym (1984),
- Współczesne kierunki osłony meteorologicznej i hydrologicznej (1988),
- Prognozy i przebieg warunków meteorologicznych w czasie powodzi w lipcu 1997 r na terenie Polski, Czech i Niemiec (1997),
- Nadmiary i niedobory opadów w ostatnim 30-leciu, ich przyczyny i skutki (1999),
- Zmiany i zmienność klimatu i ich wpływ na gospodarke, ekosystemy i człowieka (1999),
- Człowiek i klimat w XX wieku (2003),
- Meteorologia, hydrologia, klimatologia – badania naukowe i prognozy w erze informatyzacji (2004),
- Odrzańska droga wodna, stan obecny i perspektywiczny (2007).

Problematyka meteorologiczna i klimatologiczna jest szczególnie widoczna w działalności Towarzystwa w ostatnich 30 latach, a zwłaszcza w latach 2000-2016, ze względu na fakt globalnego ocieplenia klimatu.

Na spotkaniach starano się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu ulegający zmianom przebieg elementów meteorologicznych wpływa na działania istotne nie tylko w rolnictwie, ale w szerszym tego słowa znaczeniu – w gospodarce. Zwracano uwagę na negatywne oddziaływanie ekstremalnego przebiegu elementów meteorologicznych, na szkodliwość niedoboru i nadmiaru opadów atmosferycznych, a przede wszystkim na długotrwałe utrzymywanie się niskiej i wysokiej temperatury powietrza, silnych wiatrów i burz. Ważnym wydarzeniem było sympozjum (1984) poświęcone udziałowi nauki polskiej w Światowym Programie Klimatycznym, na którym starano się ocenić możliwości naszego udziału w tym ogromnym przedsięwzięciu naukowo-organizacyjnym.

Hydrologia w działalności Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, ze względu na znaczenie wody w życiu społeczno-gospodarczym, zajmuje miejsce szczególne. O ilości wody decydują opady atmosferyczne, których wysokość nie zawsze odpowiada społecznym oczekiwaniom. Wprawdzie woda to podstawa życia i rozwoju społeczeństwa, ale jej nadmiar bądź niedobór w sposób istotny ograniczają harmonię tego procesu. Zasoby wodne Polski, obok Niemiec i Belgii, należą do najmniejszych w Europie. Chociażby z tego powodu zasoby wodne rzek polskich były zawsze przedmiotem zainteresowania Towarzystwa. Już w roku 1952 I Zjazd był poświęcony problemom suszy, II Zjazd natomiast, w roku 1953, problemom powodzi. Na konferencji w 1958 r. prof. Kazimierz Dębski dokonał oceny aktualnego stanu hydrologii polskiej. Uznano, że dla potrzeb modelowania hydrogramu odpływu ze zlewni rzecznych potrzebne są częstsze pomiary i obserwacje powierzchniowych wód płynących i podziemnych. Optowano także za utworzeniem odpowiedniej bazy danych. Te ustalenia prawdopodobnie stały się impulsem

powołania w latach 1980. przez IMGW *Programu badawczego zlewni reprezentatywnych*, przekształconego później na *Program badawczy małych zlewni rzecznych* o różnej fizjografii i różnym stopniu zagospodarowania. Rezultaty tych badań były omawiane na konferencji *Problematyka hydrologiczna i meteorologiczna małych zlewni rzecznych* (1984) oraz konferencji w październiku 2000 r. *Dynamika obiegu wody w zlewniach rzecznych*. Opublikowano wiele artykułów, ukazały się także obszerne monografie: *Parowanie w cyklu hydrologicznym zlewni rzecznych* (2004), *Dynamika obiegu wody w zlewniach rzecznych* (2001), *Dynamika obiegu wody w zlewni Górnej Wilgi* (1999). Konferencja była także forum, na którym omawiano problemy zagrożenia powodziowego poprzez analizę wysokości i rozkład przestrzenny opadów atmosferycznych oraz stan retencji zlewni. Dużo miejsca poświęcano opadom i zasobom wodnym.

W roku 1990 Polskie Towarzystwo Geofizyczne przystąpiło od międzynarodowej współpracy hydrologicznej w programie FRIEND. Program dotyczył wód podziemnych w okresie suszy. Polskim przedstawicielem w tym programie była prof. Urszula Soczyńska. O problemach hydrologii i zasobach wodnych szeroko dyskutowano na jubileuszowej konferencji poświęconej prof. Jerzemu Puzetowi *Wybrane zagadnienia hydrologiczne*. Była to kolejna konferencja dotycząca zagadnień wodnych w środowisku przyrodniczym. Podkreślano również znaczenie pomiarów i obserwacji o większej częstotliwości w celu modelowania odpływu. Przykłady rozwiązań osłony hydrologicznej i meteorologicznej oraz stopień degradacji środowiska omawiano na konferencjach: *Współczesne kierunki osłony meteorologicznej i hydrologicznej* (1988), *Zagrożenia powodziowe w Sudetach* (2000) i innych o podobnej tematyce.

Fot. 16. Radar meteorologiczny

Fot. 17. Wyładowania atmosferyczne

Współczesny system osłony hydrologiczno-meteorologicznej kraju tworzą: system 8 radarów meteorologicznych, system 9 stacji detekcji wyładowań atmosferycznych, system odbioru danych satelitarnych i naziemny system automatycznego pomiaru elementów hydrologicznych i meteorologicznych.

Zjawiska termiczne, opady, powódzie, susze atmosferyczne, glebowe i hydrologiczne, burze, silne wiatry i trąby powietrzne – to zdarzenia przyrodnicze przynoszące społeczeństwu kłopoty i straty. Informację i wiedzę na ten temat otrzymujemy z cyklicznych konferencji *Ekstremalne zjawiska hydrologiczno-meteorologiczne i możliwość ich prognozowania* (1987). Obserwuje się znaczący wzrost częstości występowania ekstremalnych zdarzeń hydrologiczno-meteorologicznych. Niewątpliwie jest to konsekwencja procesu globalnego ocieplenia klimatu, który już trwa i prawdopodobnie będzie się pogłębiał.

PTGeof. od wielu lat, nie zawsze znajdując zrozumienie rządzących, upowszechnia te problemy w wielu konferencjach, w tym konferencjach cyklicznych, podkreślając aktualność hasła „Woda i katastrofy – bądź poinformowany, bądź przygotowany”.

Fot. 18. Susze w obszarach zwrotnikowych

Fot. 19. Cyklony tropikalne

Adaptacja gospodarki kraju do zmian klimatu zakłada zwalczanie powodzi i innych ekstremalnych zagrożeń. Mało jest natomiast informacji na temat systemu operacyjnego, co zrobić, by zabezpieczyć społeczeństwu niezbędną ilość wody – czystej i słodkiej, zwłaszcza w okresie susz. Przykładem może być susza z 2003-2004 roku, która objęła środkowe dorzecze Odry i Warty oraz większą część terenów nizinnych Polski. Jej skutki w pewnym stopniu łagodziły systemy wodociągowe w małych miasteczkach i wsiach. Niestety, większa część społeczeństwa korzystała ze studni kopanych, które wyschły.

Bez wody pozostawały nie tylko rolnictwo i cała gospodarka rolna, ale także gospodarka komunalna, przemysł i transport. Najczęstszym pytaniem na konferencjach jest, jak przeciwdziałać stale zmniejszającym się zasobom wody słodkiej,

a także negatywnym skutkom stale pogłębiających się zmian klimatu. Na te problemy Polskie Towarzystwo Geofizyczne nieustannie, z uporem zwraca uwagę. Nie wystarczą wizyty komisji w ośrodkach miejskich i gminnych. Na konferencjach wielokrotnie podkreślano potrzebę inwestycji dotyczących zbiorników retencyjnych, zaadaptowania istniejących suchych zbiorników przeciwpowodziowych na wielofunkcyjne lub gromadzące tylko wodę z gwałtownych opadów, przystosowania do magazynowania wody polderów wzdłuż dużych rzek, Odry i Wisły. Te problemy szeroko przedstawiano na konferencji w 2007 r. pt. *Odrzańska droga wodna – stan obecny i perspektywiczny*.

Fot. 20. Oficjalni goście na konferencji *Odrzańska droga wodna*

Mimo obecności na konferencji wojewódzkich władz administracyjnych i samorządowych oraz Ministerstwa Środowiska, niestety prezentowane zagadnienia, jak również prowadzone rozmowy na wyższych szczeblach administracji, nie znalazły odzwierciedlenia w konkretnym działaniu. Towarzystwo, które na bieżąco śledzi postępy w gospodarce kraju, oczekuje, że mogą nastąpić pewne zmiany w związku z powołaniem Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej.

Obserwowane i oczekiwane skutki zmian klimatu spowodowały reakcję rządów państw świata. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej podjął decyzję opracowania programu KLIMADA – adaptacji do zmian klimatycznych kraju oraz zabezpieczenia 44 miast

powyżej 100 tys. mieszkańców. W Polsce i w świecie odczuwalne są bardziej niż dotychczas skutki globalnych zmian klimatycznych, w postaci gwałtownych burz, intensywnych opadów i dużej częstości gwałtownych powodzi o szerokim zasięgu, a zwłaszcza tzw. powodzi szybkich (*flash flood*), bardzo groźnych dla małych obszarów, również zurbanizowanych.

Fot. 21. Powódź 1997 –
Biała Łądecka

Fot. 22. Degradacja koryta Białej Głuchołaskiej

W ostatnich 30 latach na świecie wskutek katastrof przyrodniczych zginęło ok. 1 mln osób, a ponad 2 mld straciło swój dobytek. Częstość powodzi wzrasta, według informacji WMO trzykrotnie, coraz częściej występują długotrwałe i głębokie susze oraz szybkie topnienie lodowców.

Fot. 23. Spitsbergen 2013
(fot. Grudzińska, Łupikasza)

Fot. 24. Zanikające lody morskie

Zapotrzebowanie na wodę słodką wzrosło 6-krotnie. Rządowy program przeciwdziałania skutkom globalnego ocieplenia uwzględnia zarówno działania przeciw skutkom powodzi, jak i zabezpieczenia przed niedoborem wody. Duże oczekiwania wiąże się z zasobami wód podziemnych, ale i te mają swoje ograniczenia. Zgodnie ze scenariuszem zmian klimatycznych w Polsce, w którego przygotowaniu uczestniczyłem, średnia temperatura powietrza do roku 2030 wzrośnie o 1°C. Ten proces już trwa. Dwie ostatnie dekady XX w. i pierwsza XXI w. były najcieplejsze od początku pomiarów instrumentalnych. **Zagrożenie wynikające z globalnego ocieplenia klimatu potwierdzają informacje z prac członków PTGeof. uczestniczących w wyprawach naukowych, zwłaszcza na Spitsbergen i King George.**

Fot. 25. Aleksander Kosiba

Fot. 26. Profesor Kosiba na Grenlandii

Badania w Arktyce to tradycja w polskiej nauce. Pionierem badań w Arktyce był prof. Aleksander Kosiba (fot. 25, 26). Był on organizatorem i uczestnikiem wielu wypraw na Spitsbergen w latach 1957-1960. W ostatnim 30-leciu w badaniach w Arktyce i w Antarktyce członkowie Towarzystwa uczestniczyli w wyprawach organizowanych przez ośrodki uniwersyteckie i Polską Akademię Nauk. W Toruniu wyprawy organizowane są przez prof. Rajmunda Przybyłaka, w Lublinie przez dra Krzysztofa Siwka i dra Andrzeja Gluzę, we Wrocławiu przez prof. Krzysztofa Migalę i w Warszawie przez PAN. Rezultaty z wypraw polarnych oraz wymiana myśli naukowej z tego zakresu odbywają się na specjalistycznych konferencjach cyklicznych *Meteorologia i klimatologia polarna*, organizowanych przez Oddział Pomorski Towarzystwa w Toruniu. Na szczególną uwagę zasługuje zorganizowana międzynarodowa konferencja nt. *Polar Climate and Environmental Change in the last Millennium*. Jej rezultaty potwierdzają ogólny trend globalnego ocieplenia i związane z tym procesy. Niestety, najbardziej pesymistyczne scenariusze mówią, że pod koniec tego stulecia poziom mórz i oceanów podniesie się

o 1 m, że biegun północny będzie oznaczony jako punkt na Oceanie Arktycznym. Mówi się też o możliwości uwolnienia się metanu, najbardziej cieplarnianego gazu z dna mórz północnych i zmarzliny. Przewiduje się klęskę dla państw położonych na poziomie morza. Niepokojące są informacje ze źródeł NASA oraz Instytutu Zmian Klimatu Uniwersytetu w Maine.

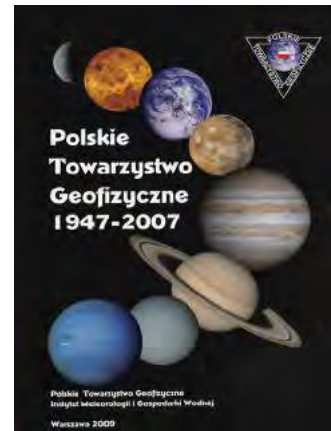
Profesor Sean Birkel stwierdził, że obecna temperatura w Arktyce jest średnio o 7°C wyższa niż w ubiegłych latach. Następstwem ocieplenia jest również topnienie lodów morskich i lodów Grenlandii. Jeśli tak będzie w przyszłości, to należy liczyć się z katastrofalnymi skutkami dla świata.

Konferencja *Klimat a społeczeństwo i gospodarka*, zorganizowana przez Oddział Warszawski w roku 2015, miała dać odpowiedź na temat oddziaływania elementów klimatycznych na różne dziedziny życia społecznego i gospodarczego – jakie będą skutki zmian, jak je łagodzić i jakie przyjąć strategie. Chodziło również o wykazanie, jak na tle globalnych wyników badań klimatu podanych przez IPCC kształtuje się w Polsce oddziaływanie parametrów klimatycznych i hydrologicznych na wrażliwe dziedziny życia gospodarczego i zjawiska społeczne.

Światowe ośrodki badań klimatu w swoich scenariuszach sygnalizują dalsze ocieplenie klimatu, uzależniając ten proces głównie od koncentracji gazów szklarniowych i rozwoju energetyki opartej na surowcach kopalnych. Dalszy wzrost temperatury niesie poważne zagrożenie dla ludzi, Ziemi i jej ekosystemu. Rozsądek mówi, że istnieje pilna potrzeba ochrony klimatu.

Fot. 27. Jubileusz 60-lecia PTGeof. Odświeżenie tablicy pamiątkowej i posadzenie dębu „Ziemowit”

Fot. 28. Okładka wydawnictwa okolicznościowego

Problemy i wyzwania stojące przed naukami geofizycznymi, w niespokojnym pod względem klimatycznym świecie, omawiano na konferencji *Współczesne problemy nauk geofizycznych* związanej z jubileuszem 60-lecia PTGeof. w roku

2007. Konferencja odbyła się pod patronatem Ministra Środowiska Jana Szyszki (fot. 27, 28). Ukazała się wówczas monografia *Cywilizacja i żywioty* jako pokłosie konferencji pod tym samym tytułem w 2005 r.

Mając to na uwadze, Polskie Towarzystwo Geofizyczne w swojej działalności koncentruje się na prezentowaniu opinii publicznej i decydom obecnych konsekwencji globalnego ocieplenia, aby przybliżyć czekające nas zagrożenia. Istotne z punktu widzenia bieżących ocen i informacji występujących zmian były konferencje cykliczne:

– *Zmiany i zmienność klimatu i ich wpływ na gospodarkę, ekosystemy i człowieka* (1999, co 5 lat)

– *Klimat i bioklimat miast* (1998, co 2-3 lata); w roku 2016 V Konferencja zorganizowana wraz z EMS;

– *Ekstremalne zjawiska hydrologiczne, meteorologiczne i oceanologiczne* (1987, co 6-10 lat),

– *Meteorologia i klimatologia polarna* (1995, co 2-3 lata),

– *Problematyka pomiarów i opracowań elementów meteorologicznych* (od 2001, co 3 lata).

Odbyło się wiele innych konferencji o tematyce dotyczącej stosunków hydrologiczno-meteorologicznych i zmian klimatu, w tym:

– Wizerunki i rekonstrukcje pogody i klimatu w ostatnim 1000-leciu (2000 r., Kraków),

– *Baltic sea ice climate in XX century* (2001 r., Gdynia),

– *Oscylacja Północnego Atlantyku i jej rola w kształtowaniu zmienności warunków klimatycznych i hydrologicznych Polski* (2002 r., Gdynia),

– *Klimat ziem polskich w czasach historycznych na tle klimatu Europy* (2007 r., Toruń),

– *Polar Climate and Environmental Change in the last Millennium* (2010 r., Toruń),

– *Klimat i agroklimat Regionu Lubelskiego* (1996 r., Lublin),

– *Cywilizacja i żywioty* (2005 r., Warszawa),

– *Zagrożenie powodziowe w Sudetach* (2000 r., Łądek-Zdrój),

– *Natural and Anthropogenic transformations of Lakes* (1999 r., 2012 r., Poznań)

– *Zasoby przyrodnicze zlewni Drawy* (2010 r., Poznań),

– *Dynamika obiegu wody w zlewniach rzecznych* (2001 r., Warszawa),

– *Gospodarowanie zasobami naturalnymi w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju* (2001 r., Warszawa),

– *Man and Climate in the 20th Century* (2003 r., Wrocław),

– *Profesor Stefan Manczarski – świat elektromagnetyzmu* (2009 r., Warszawa),

– *Wyprawa na wyspę Niedźwiedzią – Polska Narodowa Komisja Roku Polarnego 1932/1933* (2014 r., Warszawa).

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Geofizycznego przyjął zasadę, że prace prezentowane na konferencjach tak krajowych, jak i o charakterze międzynarodowym, będą przedstawiane w formie monograficznych wydawnictw książkowych. Wiele prac publikowanych jest we własnym czasopiśmie *Przegląd Geofizyczny*, bądź też w wydawnictwach uczelnianych, jeśli konferencje są organizowane wspólnie z uczelnią. Współpraca ze Słowacką Akademią Nauk, Uniwersytetem im. Komenckiego w Bratysławie i Czeskim Instytutem Hydrologiczno-Meteorologicznym w latach 1965-1974 zaowocowała wydaniem wspaniałego dzieła *Klimat Tatr*. Było to wielkie osiągnięcie PTGeof.

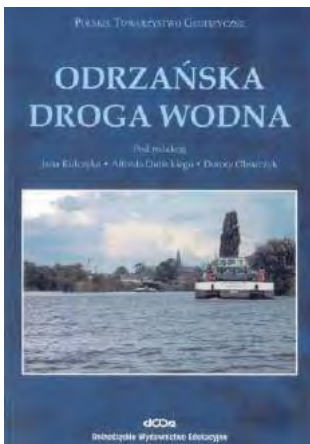
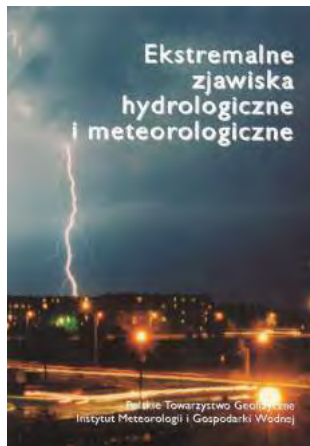
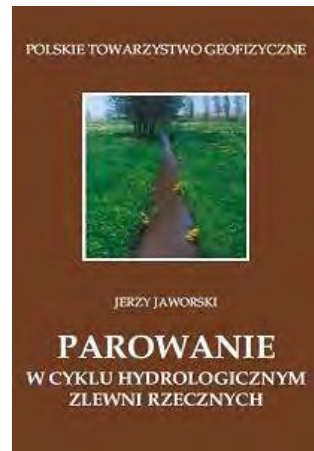
Polskie Towarzystwo Geofizyczne wydało w formie monograficznej wiele innych opracowań naukowych, w tym między innymi:

- *Naturalne i antropogeniczne przemiany jezior* (1999),
- *Gospodarowanie zasobami naturalnymi w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju* (2001 r),
- *Problematyka pomiarów i opracowań elementów meteorologicznych* (2001 – *Annales UMCS*),
- *40 lat nad Sławą* (2015),
- *Meteorologia, hydrologia a zmiany klimatu* (2009),
- *Dynamika obiegu wody w zlewni górnej Wilgi* (1999),
- *Dynamika obiegu wody w zlewniach rzecznych* (2001),
- *Parowanie w cyklu hydrologicznym zlewni rzecznych* (2004),
- *Ekstremalne zjawiska hydrologiczne i meteorologiczne* (2005),
- *Hydrologia, meteorologia, klimatologia – badania naukowe i prognozy w erze informatyzacji* (2005),
- *Cywilizacja i żywioły* (2007),
- *Polskie Towarzystwo Geofizyczne 1947-2007* (2009),
- *Odrzańska droga wodna, stan obecny i perspektywiczny* (2010),
- *Profesor Stefan Manczarski – świat elektromagnetyzmu* (2009),
- *Polar Climate and Environmental Change in the last Millennium* (2015),
- *Klimat a społeczeństwo i gospodarka* (2015).

Wiele wymienionych tu wydawnictw książkowych to monografie o wysokich walorach naukowych i poznawczych. Okładki niektórych spośród nich pokazano obok.

Na szczególne podkreślenie zasługuje opracowany z inicjatywy Towarzystwa *Słownik meteorologiczny*. To pierwsze w historii polskiego meteorologicznego piśmiennictwa naukowego dzieło porządkujące terminologię meteorologiczno-klimatologiczną i nauk pokrewnych. Spełniona została uchwała Walnego Zgromadzenia członków PTMiH z roku 1947.

Inicjatywę opracowania słownika meteorologicznego Zarząd Główny podjął w roku 1987 – po 40 latach od pamiętnej uchwały z roku 1947. Było to konieczne, ponieważ nastąpił intensywny rozwój nauk geofizycznych, zwłaszcza meteorologii synoptycznej, lotniczej, morskiej, satelitarnej, jak i badań klimatologicznych.

Fot. 29. Okładki wybranych publikacji monograficznych PTGeof.

Fot. 30. Tadeusz Niedźwiedź

Fot. 31. Okładka Słownika meteorologicznego

Również systematyczny postęp w modelowaniu matematycznym procesów w atmosferze i hydrosferze sprawił, że w tych dziedzinach pojawiło się wiele nowych terminów, które nie miały swoich odpowiedników w języku polskim. Mając to na uwadze, Zarząd Główny PTGeof. w roku 1987 powołał komitet redakcyjny w osobach: prof. Janusza Paszyńskiego, prof. Tadeusza Niedźwiedzia, prof. Janusza Borkowskiego i dr Urszuli Kossowskiej-Cezak. Funkcję redaktora naczelnego zgodził się przyjąć prof. T. Niedźwiedź, który nie zważając na trudności finansowe, braki materiałowe i techniczne, z wielkim zaangażowaniem i oddaniem przystąpił do realizacji powierzonego zadania. W realizacji *Słownika* uczestniczyła liczna grupa specjalistów z IMGW, PAN, IUNG, wyższych uczelni i innych jednostek naukowo-badawczych. Działania Zarządu Głównego wsparł Komitet Meteorologii i Fizyki Atmosfery PAN. Wersję roboczą *Słownika meteorologicznego* zespół redakcyjny przekazał w 2000 r. W 2003 r. ukazał się pierwszy w Polsce *Słownik meteorologiczny* pod redakcją prof. Tadeusza Niedźwiedzia.

Słownik zawiera ponad 4 tysiące haseł prezentowanych w językach angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim. Prace trwały 16 lat. Wielką pomoc w wydaniu *Słownika* okazał Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej. Potwierdza to interdyscyplinarne działanie Towarzystwa, łączące ludzi z różnych środowisk naukowych i zawodowych.

Inną istotną formą działalności Towarzystwa, będącego pomostem między ośrodkami naukowymi i instytutami badawczymi, są licznie organizowane w oddziałach spotkania seminaryjne, często z udziałem gości z zagranicy, o tematyce badawczej regionalnej i szerokich problemach naukowych w skali globalnej. Od roku 1947 odbyło się około 6500 takich spotkań.

Zakres zadań realizowanych przez Polskie Towarzystwo Geofizyczne obejmuje także współpracę międzynarodową. Szczególny nacisk położono na wymianę myśli naukowej wybitnych specjalistów poprzez ich udział w konferencjach i sympozjach naukowych. Byli to pracownicy nauki z różnych krajów europejskich i spoza Europy. W spotkaniach uczestniczyli niejednokrotnie Polacy pracujący poza krajem. Współpraca międzynarodowa w ostatnich latach odbywa się również za pośrednictwem Sekcji Meteorologii PTGeof., będącej elementem Europejskiego Towarzystwa Meteorologicznego (EMS). Udział członków PTGeof. w konferencjach organizowanych przez EMS oraz wspólnie organizowane spotkania naukowe stanowią platformę wymiany myśli naukowej i poglądów. Przewodnicząca tej sekcji prof. Joanna Wibig godnie reprezentuje na forum europejskim osiągnięcia polskiej nauki, a głównie działalność PTGeof.

Fot. 32. Joanna Wibig

Polskie Towarzystwo Geofizyczne rezultaty prac swoich członków stara się upowszechniać poprzez dobrą współpracę oddziałów terenowych z jednostkami naukowymi i urzędami na terenie całego kraju, m.in. Instytutem Melioracji Użytków Zielonych, Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, wyższymi uczelniami, a zwłaszcza uniwersytetami i uniwersytetami przyrodniczymi, instytucjami państwowymi i samorządowymi, szkołami średnimi i podstawowymi oraz towarzystwami naukowymi.

Nad wyraz pozytywną współpracę PTGeof. prowadziło i prowadzi z Instytutem Meteorologii i Gospodarki Wodnej-PIB. Od roku 1968 IMGW bezinteresownie wspiera PTGeof. w sprawach administracyjno-technicznych, włącznie z udostępnieniem własnej sieci telekomunikacyjnej, informatycznej oraz internetu. IMGW często jest współorganizatorem konferencji i zjazdów Towarzystwa, Światowego Dnia Meteorologii i Dnia Wody. Wspomaga bezinteresownie w sprawach wydawniczych. W całej historii współpracy Towarzystwa z IMGW-PIB Instytut nie oczekiwał od Towarzystwa jakiegokolwiek odpłatności. Dziękuję Dyrektorowi Instytutu za ten gest życzliwości i pomoc. Dziękuję też władzom Uniwersytetu Warszawskiego za wieloletnie akceptowanie działalności redakcji *Przeglądu Geofizycznego* w obiekcie uczelni.

W ramach upowszechniania wiedzy organizowana jest pomoc dydaktyczna dla nauczycieli nauk przyrodniczych, są wygłaszane wykłady w szkołach różnych typów. Zarząd Główny udziela szkołom wsparcia w organizacji konkursów – przekazując w ramach nagród wydawnictwa Towarzystwa.

Również współpraca z mediami nie była Towarzystwu obca. Udzielano stosunkowo często wywiadów dla prasy, radia i telewizji. W prasie zamieszczano artykuły popularnonaukowe chętnie czytane przez lokalne społeczności, jak też członkowie Towarzystwa uczestniczyli w różnego rodzaju pogadankach.

Działalność Polskiego Towarzystwa Geofizycznego od połowy lat 90. XX wieku, podobnie jak całości społecznego ruchu naukowego w Polsce, jest coraz trudniejsza. Od roku 1994 rozpoczął się kryzys towarzystw naukowych. W roku 1995 nastąpiła denominacja złotego, prawie całkowicie ustała działalność gospodarcza. Zasoby finansowe Towarzystwa zmniejszyły się do zera. Zaprzestano przyznawania nagród za osiągnięcia naukowe.

Dotacje Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego drastycznie maleją (o 30%). Zagrożone jest wydawanie własnego czasopisma. Kryzys wymusił ograniczenie druku *Przeglądu Geofizycznego* do dwóch zeszytów w roku, podwyższono składki członkowskie, zlikwidowano honoraria za zamawiane wykłady i referaty. Te działania stały się powodem rezygnacji wielu członków z przynależności do Towarzystwa. Jeśli w roku 1992 Towarzystwo liczyło 436 członków, to w roku 1996 było już tylko 323. Odbudowa stanu ekonomiczno-organizacyjnego sprzed okresu kryzysowego jest niezwykle trudna, szczególnie w sytuacji systematycznego ograniczania środków finansowych przez Ministerstwo.

Smutne jest to, że „Uchwała I Kongresu Towarzystw Naukowych, który się odbył w dniach 17-18 września 2013 roku, skierowana do Prezydenta RP, Marszałka Sejmu RP, Marszałka Senatu RP, do Prezesa Rady Ministrów, Ministra Finansów, Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Prezesa PAN, wnosząc o podjęcie działań mających na celu wypracowanie zasad polityki państwa w stosunku do społecznego ruchu naukowego i naukowo-technicznego oraz umocnienia miejsca i roli towarzystw i stowarzyszeń naukowych w systemie nauki oraz w prowadzenie rozwiązań prawnych umożliwiających zapewnienie funkcjonowania i rozwoju społecznego ruchu naukowego i naukowo-technicznego w Polsce nie przyniosło dotychczas żadnych rezultatów”.

Żywię nadzieję, że słowa wypowiedziane przez prof. Zbigniewa Kruszewskiego na Kongresie Towarzystw, że „nauka nie może rozwijać się bez społecznego ruchu naukowego, że powszechnie odczuwana marginalizacja tego ruchu wymaga weryfikacji” zostaną przez kogoś zrozumiane.

Polskie Towarzystwo Geofizyczne w okresie 70 lat, mimo różnych problemów i przeciwności, wykonało ogromny zakres zadań w upowszechnianiu nauk geofizycznych od prezentowania wyników badań terenowych i eksperymentalnych do współczesnych zmian klimatu i związanych z tym problemów. Te rezultaty to wynik zaangażowania i oddania wszystkich członków, którzy niezależnie od stanowiska władz, niezależnie od trudności zawsze byli dyspozycyjni i oddani. Za to oddanie, zaangażowanie, godną do naśladowania postawę w budowę autorytetu Towarzystwa w imieniu własnym i Zarządu Głównego składam wszystkim Członkom szczere podziękowania. Przekazuję gorące podziękowanie za godne reprezentowanie Towarzystwa i trud włożony w dzieło upowszechniania wiedzy o naukach geofizycznych wszystkim byłym i obecnym władzom oddziałów.

Słowa podziękowania kieruję do władz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Środowiska za różne formy wspierania naszej działalności, w tym dofinansowywanie przygotowywanych przez Towarzystwo wydawnictw. Na ręce dra inż. Przemysława Łagodzkiego, dyrektora Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej-PIB kieruję podziękowanie dla wszystkich dyrektorów za życzliwość, pomoc i owocną współpracę.

Za organizację Towarzystwa i kierowanie jego działalnością należy wyrazić wdzięczność wszystkim dotychczasowym i obecnym prezesom PTGeof. i przewodniczącym oddziałów. Wyrazy uznania i podziękowania przekazuję również redaktorom naczelnym czasopisma *Przegląd Geofizyczny* za utrzymywanie wysokiego poziomu naukowego oraz terminowość w jego wydawaniu.

Fot. 33. Ewa Bogdanowicz

Dziękuję bardzo dr Ewie Bogdanowicz – byłej redaktor naczelnej, za trud dokonania zmiany formy wydawania *Przeglądu Geofizycznego* z papierowej na internetową.

Szczególne podziękowanie kieruję do dr Urszuli Kosowskiej-Cezak, sekretarza naukowego redakcji i redaktora językowego, która nadaje czasopismu jasny i przejrzysty obraz. Bardzo dziękuję dr Michałowi Osowcowi, sekretarzowi redakcji za systematyczne, z uporem, pokonywanie trudności organizacyjno-technicznych oraz terminowe przygotowywanie kolejnych zeszytów *Przeglądu* do druku. Słowa podziękowania kieruję do przewodniczących i członków Rady Redakcyjnej, a zwłaszcza aktualnego przewodniczącego prof. Marka Grada.

Serdecznie i pięknie dziękuję członkom Prezydium Zarządu Głównego i Członkom Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej za skuteczne realizowanie programu Towarzystwa. W sposób szczególny słowa podziękowania kieruję do Sekretarza Generalnego Zarządu Głównego dra Jerzego Szkutnickiego za 20 lat pięknie zorganizowanej, niezawodnej, merytorycznej i eleganckiej współpracy. Terminowość, sprawność, logika i konsekwencja w jego działaniu zasługują na najwyższe uznanie. Dziękuję!

Dziękuję wszystkim członkom Towarzystwa, którzy wspierali moją działalność przy realizacji planów i uchwał walnych zgromadzeń.

Przedstawione trudności i problemy w coraz większym stopniu prawdopodobnie będą powodować stopniowy zanik edukacji społeczeństwa i popularyzacji wiedzy. To ogromna strata, zwłaszcza teraz, w okresie

Fot. 34. Jerzy Szkutnicki,
Sekretarz Generalny PTGeof.

Fot. 35. Zarząd Główny i Komisja Rewizyjna PTGeof. (luty 2017). Od lewej: R. Przybylak, W. Oźga, A. Dubicki, J. Leśny, M. Bogucka, H. Lorenc, K. Bryś, R. Kuśmierk-Tomaszewska, J. Wibig, U. Kosowska-Cezak, Z. Czechowski, J. Szkutnicki)

zagrożenia i niebezpieczeństw płynących z obserwowanego przebiegu i natężenia zjawisk przyrodniczych.

Chcielibyśmy przekonać władze administracyjne i społeczeństwo o potrzebie badań w celu określenia krótko- i długoterminowych prognoz zachodzących zmian i wynikających stąd niebezpieczeństw.

Polskie Towarzystwo Geofizyczne wierzy w zrozumienie roli nauki, wierzy, że jednocześnie temu będzie towarzyszyć przychylność Władz Rzeczypospolitej Polskiej, które zwiększą środki na edukację społeczną i badania naukowe we wszystkich dziedzinach nauki.

Nowemu Zarządowi Głównemu Polskiego Towarzystwa Geofizycznego życzę, aby występujące problemy i trudności odeszły w niepamięć, życzę znaczących osiągnięć i rozwoju Towarzystwa.

Streszczenie

Autor, wieloletni prezes Polskiego Towarzystwa Geofizycznego (1984-2017), omawia sylwetki zasłużonych działaczy Towarzystwa w minionym 70-leciu. Przedstawia także formy działalności PTGeof.: konferencje i seminaria, własne czasopismo *Przegląd Geofizyczny* i liczne publikacje naukowe oraz działalność popularyzacyjną.

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Geofizyczne, jubileusz, Przegląd Geofizyczny

Summary

Author, many years (1984-2017) president of The Polish Society of Geophysics (PTGeof.), describes figures of well-deserved workers of the Society during past 70 years. Author also presents forms PTGeof. activity: conferences, seminars, the own magazine "Review of Geophysics" (*Przegląd Geofizyczny*), numerous scientific publications and popularization activity.

Keywords: Polish Society of Geophysics, jubilee, Review of Geophysics

Alfred Dubicki
Polskie Towarzystwo Geofizyczne
e-mail: madubiccy@poczta.onet.pl